

Ontwikkelteam
Burgerschap

Ronde
Vijfde ronde (5)

REFERENTIE
BU001779

Naam
Kees de Groot

Organisatie
VGS

E-mailadres
k.degroot@vgs.nl

Namens wie geeft u reactie?
Namens een organisatie of netwerk

Namens organisatie
Anders

Anders: namens wie reageert u?
Christelijk-reformatorische PO- en VO-scholen en kerken

Wie heeft er bijgedragen aan deze reactie?

- Schoolbestuurders
- Schoolleiders
- Anders

Aantal schoolbestuurders
5

Aantal schoolleiders
4

Anders: vul hier wie nog meer heeft bijgedragen aan dit antwoord
Bestuurder, collega

Anders: aantal
2

Ervaart u deze set denk- en werkwijzen als compleet en zo nee, welke zou u (mogelijk) willen toevoegen?

De set denk- en werkwijzen ziet er tamelijk compleet uit. Wat ons betreft, zou als onderdelen van BDW2 (Communicatie) benoemd kunnen worden: luisteren en gehoorzaamheid betonen aan gezagsdragers. Bij BDW 6 en 7 (Empathie) horen onzes inziens respect betonen, jezelf dienstbaar opstellen en verantwoordelijkheid nemen voor je naaste en je leefomgeving. We missen de vaardigheden zelfkennis, zelfreflectie en zelfbeheersing. En zich kunnen concentreren en focussen. Ons valt verder op dat de nadruk in het voorstel vooral lijkt te liggen op socialisatie (pag. 3) en op vaardigheden om met elkaar gestalte te geven aan een democratische cultuur. Als het gaat om burgerschapsonderwijs vinden wij persoonsvorming en identiteitsontwikkeling belangrijker dan socialisatie en kwalificatie. Daar zou het zwaartepunt bij moeten liggen. Verder valt ons op dat op pag. 4 van het voorstel staat dat "in de school democratische waarden en rechten (...) uitgangspunt [zijn] voor al het handelen". Voor de christelijk-reformatorische scholen in onze achterban geldt dat de Bijbel uitgangspunt is voor hun denken en handelen. Wat in Gods Woord staat, is maatgevend voor onze waarden en normen en voor hoe we ontwikkelingen duiden. Dat laat overigens onverlet dat we democratisch aangenomen wetten en verdragen uiteraard volgen en naleven.

Welke denk- en werkwijze hoort volgens u niet tot de kern van burgerschapsonderwijs en kan worden geschrapt?

Geen van de genoemde negen denk- en werkwijzen zouden wij willen schrappen. Wel is het – afgaande op de doelformulering – misschien mogelijk om e.e.a. te combineren, zoals “Beraad” en “Communicatie” en “Empathie 1” en “Empathie 2”.

Geven deze denk- en werkwijzen op de manier waarop ze zijn geformuleerd u voldoende richting om vorm te geven aan burgerschapsonderwijs op school? Geef aan op een schaal van 1-4 (1=te weinig richting, 2=precies goed, 3=te veel richting, 4=weet niet /geen mening)

2

De formulering van de denk- en werkwijzen betreffen wát er in het onderwijs aan de orde zou moeten komen, en – terecht – niet het hoe. Daarin worden scholen vrijgelaten.

Daarbij zijn de grote opdrachten en de BDW over het algemeen tamelijk ruim omschreven.

De BDW geven voldoende richting voor wat betreft dat deel van het burgerschapsonderwijs dat op alle scholen aan de orde zou moeten komen. Daarnaast hebben scholen nog een vrij, zelf in te vullen deel (als het tenminste lukt om bij deze curriculumherziening de overladenheid van het programma zodanig terug te dringen dat scholen 30 procent vrije ruimte overhouden). Daarbij kunnen ze de BDW ook gebruiken.

Hierbij willen we nog opmerken dat de BDW gaan over vaardigheden van leerlingen. De rol van de leerkracht vraagt onzes inziens ook aandacht. Wat heeft hij/zij nodig om goed burgerschapsonderwijs te kunnen geven? De leraar speelt een essentiële rol bij dit type onderwijs, bijvoorbeeld als identificatiefiguur.

Als u de complete set van vaardigheden vergelijkt met de bouwstenen, in hoeverre is de samenhang tussen de denk- en werkwijzen en de inhoud van de bouwstenen duidelijk?

Die is ons duidelijk.

Zie verder de opmerkingen in antwoord 1 over vaardigheden die wij nog missen.

In welke mate is het ontwikkelteam erin geslaagd helder te formuleren wat de doelen van burgerschapsonderwijs in een bepaalde bouw zijn? Geef aan op een schaal van 1-4 (Geef aan op een schaal van 1-4 (1=zeer onduidelijk, 2= onduidelijk, 3=Duidelijk, 4=zeer duidelijk)

3

Duidelijk.

Geven de doelen zoals die zijn geformuleerd u voldoende richting om vorm en inhoud te geven aan burgerschapsonderwijs? Geef aan op een schaal van 1-4 (1=te weinig, 2=precies goed 3=te veel, 4=weet niet /geen mening)

1

De nadruk ligt te veel op socialisatie (en kwalificatie) en nog te weinig op persoonsvorming. Daarbij gaat het, wat ons betreft, niet alleen om “reflectie op de eigen identiteit.” Juist het verwerven van een identiteit (die is opgebouwd uit meerdere lagen) is wezenlijk voor leerlingen om na de schoolperiode te kunnen meedoen in de maatschappij.

Op pag. 4 van het voorstel lezen we dat “omgaan met diversiteit vanuit gedeelde waarden en het streven naar sociale cohesie” doel zijn van het onderwijs. Zeker, er moet overeenstemming zijn over de spelregels van het participeren in de maatschappij. Tegelijkertijd hechten wij sterk aan pluriformiteit, zodat mensen vanuit hun eigen identiteit en waarden en normen een bijdrage kunnen leveren aan de samenleving.

Daarom zijn wij het zeer eens met de Onderwijsraad, die in zijn briefadvies over de wet verduidelijking burgerschapsonderwijs expliciet aandacht vraagt voor pluriformiteit: “Dat behoort tot de essentie van de democratische rechtsstaat.”

Burgerschapsonderwijs ontleent zijn belang aan de verantwoordelijkheid van mensen voor hun omgeving, en moet niet worden ingezet als ‘reparatiemiddel’ tegen een gebrek aan sociale cohesie.

Geven de doelen zoals die zijn geformuleerd u voldoende ruimte voor het inbrengen van

de leraar of schoolspecifieke visie op de inhoud van burgerschapsonderwijs? Geef aan op een schaal van 1-4 (1=te weinig, 2=precies goed 3=te veel, 4=weet niet /geen mening)

2

Ja, maar ook: weet niet.

Ja omdat de doelen zo zijn geformuleerd dat scholen daar prima hun eigen invulling aan kunnen geven. Burgerschapsonderwijs in de christelijke school heeft tot doel dat de leerlingen vanuit een Bijbelse visie op planmatige wijze voorbereid worden op hun deelname aan de samenleving. Vanuit een christelijke levensvisie neemt de leerling, in alle levens- en gemeenschapsverbanden waarin God de leerling plaatst, zelfstandig en actief verantwoordelijkheid voor gemeenschapsbelangen in en buiten de school.

Dit onderwijs maakt leerlingen (geestelijk) weerbaar, zodat ze staande kunnen blijven in een open en pluriforme samenleving en daarin hun rechten en plichten kunnen uitoefenen. Ontmoeting van anderen is cruciaal.

Weet niet omdat ons nu nog onduidelijk is hoeveel vrije ruimte er straks daadwerkelijk is voor scholen (wordt de beoogde 30 procent gehaald?).

Maak daarom bij de uitwerking van de bouwstenen naar fasen concreet dat scholen bij de uitwerking van de bouwsteen aandacht besteden aan hun schoolspecifieke identiteit, populatie en situatie.

Bij Bouwsteen1 staat bijvoorbeeld wel: "Daag leerlingen uit om op te komen voor de bevordering van basiswaarden in de samenleving en de wereld".

Maar we missen daar iets als: "Daag leerlingen uit op te komen voor aanvullende, schoolspecifieke waarden" (of iets dergelijks).

In hoeverre beschrijven de bouwstenen volgens u samen de inhoudelijke kern van burgerschapsonderwijs? Geef aan wat u mist of overbodig vindt.

Bouwsteen 4 (Identiteit):

- Nadruk ligt op persoonlijke identiteit; meer (positieve) aandacht nodig voor groepsidentiteiten: mensen maken deel uit van gemeenschappen, zoals een kerkelijke gemeente.

- Waarom gefocust op "nadenken over (schoonheids)idealen, beelden van gender en van seksualiteit"?

Bouwsteen 5 (Diversiteit):

- De school dient niet alleen als oefenplaats voor omgaan met diversiteit, maar is, zeker in het PO, een beschermde omgeving voor opvoeding en onderwijs.

- We missen aandacht voor seculiere ideologieën, zoals communisme, fascisme.

- Benoem expliciet: rekening houden met minderheden.

Bouwsteen 6 (Solidariteit):

- We missen de vaardigheid andere mensen hun fouten te vergeven.

Bouwsteen 7 (digitaal samenleven)

- Aandacht voor invloed algoritmes

Bouwsteen 8:

- Missen notie van rentmeesterschap: de aarde zodanig beheren dat we die in goede conditie kunnen overdragen aan volgende generatie.

- Fase 2: waarom leren over organisaties die opkomen voor duurzaamheid? Bij 6 (Solidariteit) wordt ook niet gepleit voor leren over organisaties die solidariteit bevorderen (Leger des Heils, ontwikkelingsorganisaties)?

Bouwsteen 9:

- Bij fase 2 ontbreken NAVO en OESO, naast EU en VN.

De keuze voor de bouwstenen duurzaamheid en globalisering heeft iets trendgevoeligs. Die onderwerpen zijn nu actueel. Wie bepaalt of en wanneer ze moeten worden geactualiseerd?

In hoeverre is het ontwikkelteam erin geslaagd om middels de vier fasen een inzichtelijke doorlopende leerlijn voor burgerschapsonderwijs te formuleren?

Prima, zit een duidelijk opbouw in. Goed over nagedacht.

In hoeverre zijn de geformuleerde doelen passend voor de verschillende leeftijdsfasen in het po en vo? (fase 1: groep 1 t/m 4; fase 2: groepen 5 t/m 8; fase 3: onderbouw vo; fase 4: bovenbouw vo) Geef aan op een schaal van 1-4 (1=geheel niet passend, 2=niet passend, 3= Passend, 4=zeer passend)

3

Zie het antwoord op vraag 11.

Kunt u het antwoord op vraag 10 toelichten?

We zien dat er rekening is gehouden met de leeftijd en capaciteiten van kinderen in de verschillende fasen. Fijn ook dat er expliciet aandacht is voor vmbo-leerlingen bij de beschrijving van aanbevelingen VO-bovenbouw.

In hoeverre is de samenhang tussen de verschillende bouwstenen van het leergebied burgerschap inzichtelijk en duidelijk door de verwijzingen in de tekst en de toelichting? Geef aan op een schaal van 1-4 (1=geheel niet inzichtelijk, 2=niet inzichtelijk, 3=inzichtelijk, 4=glashelder)

4

Zeer duidelijk aangegeven.

In hoeverre is de samenhang van burgerschap met andere vak- en leergebieden voldoende inzichtelijk en duidelijk door de verwijzingen in de tekst en de toelichting? Geef aan op een schaal van 1-4 (1=geheel niet inzichtelijk, 2=niet inzichtelijk, 3=inzichtelijk, 4=glashelder)

3

Het zou overigens wel helpen als er handreikingen worden gegeven hoe je burgerschapsonderwijs kunt verweven in alle vakken. Hoe kun je dat bijvoorbeeld oppakken bij godsdienst (waar waardenoverdracht en identiteitsvorming plaatsvindt), bij geschiedenis, bij Nederlands (waarbij een leraar zijn leerlingen een maatschappelijk relevante tekst kan laten lezen), bij economie (waarbij de bouwsteen solidariteit een plek kan krijgen), bij ICT (waar het kan gaan over digitaal samenleven) et cetera?

Wij vinden het belangrijk dat burgerschapsonderwijs geen nieuw, extra vak wordt, maar het hele onderwijs doortrekt.

Als u denkt aan een ander leergebied waarmee u zich verwant voelt: in hoeverre is voor u duidelijk hoe dit leergebied samenhangt met / bijdraagt aan burgerschapsvorming op school? Noemt u a.u.b. het leergebied dat u in gedachten heeft / heeft bekeken.

Wij zien veel overlap met Mens & Maatschappij. Om voldoende onderscheidend te zijn van dat leergebied, zou burgerschapsonderwijs zich daarom vooral moeten richten op persoonsvorming en identiteitsontwikkeling en op participatie in een pluriforme samenleving.

Typerend voor het burgerschapsonderwijs op christelijk-reformatorische scholen, is dat dat is doortrokken van het besef dat we niet leven voor het hier en nu, maar dat mensen, als pelgrims, door de tijd heen op weg zijn naar de eeuwigheid. Dat relativeert veel: hier op aarde wordt het nooit perfect, de samenleving is niet maakbaar, maar dat hoeft ook niet.

In hoeverre kunt u zich met deze aanbevelingen een voorstelling maken van burgerschapsvorming in de bovenbouw? Geef aan op een schaal van 1-4 (1=geen enkele voorstelling, 2=weinig voorstelling, 3=een contour, 4=een goede voorstelling)

3

Zoals hierboven opgemerkt, is voor ons nog onduidelijk hoeveel ruimte er overblijft voor schoolspecifieke aanvullingen op de aanbevelingen.

Welke toevoegingen of aanscherpingen heeft u om deze aanbevelingen mogelijk nog sterker te maken?

Bij bouwsteen 2 (Macht en inspraak) wordt de notie van burgerlijke ongehoorzaamheid genoemd. Religieuze mensen kennen daarnaast de notie God meer gehoorzaam te zijn dan mensen (dat is, daar waar menselijke wetten ingaan tegen Gods geboden, prevaleren de laatste).

Bij bouwsteen 9 (Globalisering): Maak globalisering persoonlijk: Wat betekenen mijn keuzes hier voor anderen elders in de wereld?

Bij bouwsteen 10 (Technologisch burgerschap): Hoe technologie inzetten t.b.v. andere mensen?

Wat wij verder belangrijk vinden om mee te geven, is dat we onze leerlingen moeten voorhouden dat de wereld niet maakbaar is. Al hun kennis en vaardigheden zijn niet afdoende om alle risico's uit te bannen en problemen op te lossen. Daarom is het ook belangrijk dat ze leren om te gaan met imperfecties.

Overige aandachtspunten / opmerkingen

De VGS vindt dat het tot de kerntaken van onze scholen behoort dat ze leerlingen vanuit een Bijbelse visie voorbereiden op participatie in een pluriforme, multiculturele samenleving en dat ze leerlingen leren het Woord van God concreet gestalte te geven in een christelijke levenshouding.

Maar burgerschapsonderwijs is nadrukkelijk geen taak voor het onderwijs alleen. Sterker nog: wat de VGS betreft, is burgerschapsvorming in de eerste plaats een zaak voor ouders – en daarna voor onder meer de school.

Burgerschapsonderwijs op school moet aansluiten op de opvoeding, toerusting en vorming die leerlingen thuis en in de kerk krijgen.

Burgerschapsvorming bij uitstek identiteitgedreven. Juist hier hebben scholen alle ruimte nodig voor een eigen invulling en aanpak, op een manier die past bij hun identiteit, populatie en situatie. Daarom moet de overheid terughoudend zijn bij het voorschrijven van de inhoud (en zeker het hoe) van burgerschapsonderwijs.

De voorstellen van het ontwikkelteam burgerschap lijken de gevraagde ruimte te bieden. Dank daarvoor. De voorstellen zijn na de eerdere feedbackrondes ook verbeterd (minder politiek geladen, expliciet oog voor religie).

Vanuit ons christelijk perspectief zouden wij als belangrijkste basiswaarde willen noemen: liefde (tot God en tot de naaste). Met de basiswaarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit kunnen wij goed uit de voeten, waarbij we wel willen benadrukken dat scholen dan ruimte moeten hebben om die begrippen zelf te kunnen definiëren. Christenen kunnen bijvoorbeeld onder vrijheid iets heel anders verstaan dan seculiere liberalen. Wij zijn het daarom eens met het kabinet (zoals verwoord in de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel verduidelijking burgerschapsopdracht in 2018) dat de wetgever 'in beginsel niet dient te treden in de vrijheid van bijzondere scholen om vanuit de eigen levensbeschouwelijke grondslag invulling te geven aan het onderwijs'. Vanuit de perspectief hebben wij het voorliggende voorstel van het ontwikkelteam burgerschap gelezen en beoordeeld en door die bril zullen wij ook kijken naar het eindresultaat.

Wijsheid toegewenst bij het verwerken van alle feedback. En veel dank voor uw inspanningen.